„זֶה קֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹקֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ" — ⑧ שביעי של פסח

①

וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם ה
כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת
עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ׃ וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ ו
לָקַח עִמּוֹ׃ וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם ז
ח עַל־כֻּלּוֹ׃ וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד רָמָה׃

פרשת בשלח

②

(ה) ויוגד למלך מצרים. איקטורין שלח עמהם, וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאינן חוזרין למצרים, באו והגידו לפרעה ביום הרביעי, ובחמישי ובששי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו לים, בשחרית אמרו שירה והוא יום שביעי ם של פסח, לכן אנו קורין השירה ביום השביעי:

רש"י (שם)

③

פתיל תכלת. על שם שכול בכורות, תרגום של שכול תכלא. ומכתם היתה בלילה, וכן צבע התכלת, דומה לרקיע [לצבע רקיע] המשחיר לעת ערב. ושמונה חוטין שבה, כנגד שמונה ימים שהיו ישראל משיצאו ממצרים [נ"א משפחטו את פסחיהן בי"ד בניסן] עד שאמרו ם שירה על הים (מדרש אגדה):

רש"י פ' שלח

ב א ב וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לֵוִי׃ וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא
ג אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים׃ וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ
וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד
ד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃ וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה־יֵּעָשֶׂה
ה לוֹ׃ וַתֵּרֶד בַּת־פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל־יַד
הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת־הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ׃
ו וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר בֹּכֶה וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר
ז מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה׃ וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי
ח לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת וְתֵינִק לָךְ אֶת־הַיָּלֶד׃ וַתֹּאמֶר־לָהּ
ט בַּת־פַּרְעֹה לֵכִי וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אֵם הַיָּלֶד׃ וַתֹּאמֶר לָהּ
בַּת־פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהֵינִקִהוּ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרֵךְ
י וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתְּנִיקֵהוּ׃ וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־פַּרְעֹה
וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ׃

פ' שמות

⑨

וילך איש מבית לוי וגו', להיכן הלך, א"ר יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו. תנא עמרם גדול הדור היה, כיון שאמר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, אמר, לשוא אנו עמילין, עמד וגירש את אשתו. עמדו כולן וגרשו את נשותיהן, אמרה לו בתו, אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות. פרעה לא גזר אלא בעולם הזה ואתה בעה"ז ולעה"ב. פרעה הרשע ספק מתקיימת גזרתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בודאי שגזרתך מתקיימת שנא'א) ותגזר אומר ויקם לך. עמד והחזיר את אשתו עמדו כולן והחזירו את נשותיהן.

גמ' סוטה (יב.)

④

ם הרא"ם כתב הא דפירש רש"י בפרשת שלח דישראל אמרו שירה בשמיני של פסח. שמא אגדות חלוקות הן. ועוד י"ל דהתם קאי החשבון מיום ערב פסח זמן שחיטת הפסח, ולענין קדשים חשיב הלילה אחר היום דלפניו ונחשב יום ערב פסח עם לילו דלאחריו כיום שלם, ויום ז' הוי יום שמיני מיום ערב פסח, והכא קאמר יום ז' של חג הפסח ממש:

עיי' שפתי חכמים שם

⑤

אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ א טו
לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס
וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃ עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי ב
לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי
אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ׃

וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאןָ כָל־הַנָּשִׁים כ
אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת׃ וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה כא
סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃ וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף כב
וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מָיִם׃
וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם עַל־כֵּן כג
קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה׃ וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה׃ וַיִּצְעַק כד כה
אֶל־יְהוָה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם שָׁם שָׂם
לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְהוָה כו
אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו
כָּל־הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה
רֹפְאֶךָ׃ וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וְשָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם כז חמישי
וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמָּיִם׃

פרשת בשלח

⑩

יום ליבשה נהפכו מצולים, שירה חדשה שבחו גאולים: הטבעת בתרמית, רגלי בת ענמית, ופעמי שולמית, יפו בנעלים. שירה חדשה שבחו גאולים: וכל רואי ישורון, בבית הודי ישרון, אין כאל ישורון, ואויבינו פלילים. שירה חדשה שבחו גאולים: דגלי כן תרים, על הנשארים, ותלקט נפזרים, כמלקט שבלים. שירה חדשה שבחו גאולים: הבאים עמך, בברית חותמך, ומבטן לשמך, המה נמולים. שירה חדשה שבחו גאולים: הראה אותותם, לכל רואי אותם, ועל כנפי כסותם, יעשו גדילים. שירה חדשה שבחו גאולים: למי זאת נרשמת, הכר נא דבר אמת, למי החותמת, ולמי הפתילים. שירה חדשה שבחו גאולים: ושוב שנית לקדשה, ואל תוסיף לגרשה, והעלה אור שמשה, ונסו הצללים. שירה חדשה שבחו גאולים: ידידים רוממוך, בשירה קדמוך, מי כמכה, יי באלים, שירה חדשה שבחו גאולים:
בגלל אבות תושיע בנים ותביא גאלה לבני בניהם:

פזמון חזרת הש"ץ,
בשביעי של פסח

⑥

תניא אמר רבי מאיר מנין לתחיית המתים מן התורה
שנאמר "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'" שר לא נאמר אלא ישיר מכאן לתחיית
המתים מן התורה

גמ' סנהדרין (צא:)

⑦

ויֹאמַר שִׁירַת הַיָּם (יט) בְּשִׂמְחָה,
וִידַמֶּה בְּדַעְתּוֹ כְּאִלּוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם עָבַר בַּיָּם, וְהָאוֹמֵר בְּשִׂמְחָה מוֹחֲלִין לוֹ עֲוֹנוֹתָיו:

משנה ברורה סימן נא ס"ק יז

ש

חסד לא[illegible]

טו, מ (למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי, והייתם קדושים לא-להיכם).

כוונת מצות ציצית לדעתי כך[1]: דזה ידוע, הבורא יתברך בחכמתו המתאחדת עמו, ברא מציאות ראויה לו, היא תעיד על שלמותו וחכמתו, ומציאותו המחויבת והקודמת[2]. אולם העולם השפל ברא ספורי[3], וזה כי הניח אותה לבעל הבחירה — וכמאמר הכתוב (תהלים קטו, טז) "והארץ נתן לבני אדם" — שהוא ישלים בריאותה, ויפיק אותה לענין נשגב ונעלה. וזהו "בהבראם" (בראשית ד, ה) אל תקרי "בהבראם", אלא "באברהם"[4] (ב"ר יב, יח). ואם האדם מישר דרכו ושומר פקודת הבורא יתברך, אז הטבע כלי חפץ אצל ההשגחה, ותתפשט כוחותיה לאין גבול[5].

וזה שאמרו (חגיגה יב, א) מאי "שדי"? שאמר לעולמו — "די"! והיינו שדי ורב הכנות הכין ועשה והזמין לעולמו, שהם[8] יוכלו להוציא הבריאה אל שלמותה באופן הטבעי גם כן — אם ישמרו דרכי ה' — לאופן נשגב ואופן יותר נעלה, עד כי יצא מגדר הטבע לענין א-להי[9]. וזה שאמר ר' עקיבא במדרש תמורה על מצות מילה: (שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא, איזה מעשים נאים) מעשי הקב"ה נאים או מעשי בשר ודם? והשיב: מעשי בשר ודם[10], כמו גלוסקא יפה יותר או חטים. ולכן גם מצות מילה, רצה הקב"ה להניח לאדם שיהיה לו במה להתגדר גם בגופו, ולכן ברא מותרות בבריאה, והאדם יבא וימול בשר ערלתו, ובזה יחתום[11] להיות עבד לה'.

והנה הבריאה בכללה מצאנו להכתוב שמכנה האצילות הראשונה בשם מלבוש, וזה (תהלים קד, ב) "עוטה אור כשלמה". וכן מצאנו במדרש (בראשית רבה ג, ד) (מהיכן נבראת האורה? אמר ליה) נתעטף בה הקב"ה (כשלמה והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו... מקרא מלא הוא "עוטה אור כשלמה"... לולא שדרשה ר' יצחק ברבים לא היה אפשר לאומרה). והוא, כמו המלבוש חוצץ ומכסה האדם אשר לא ייראה האדם ובשרו, רק לבושו, כן להבדיל כביכול[20] ולכן נקרא כללות הבריאה "בגד"[21]. ולפי הקדמתנו קודם, כי הבריאה עדיין לא נגמרה, והניח הבורא יתברך להבחירי, שהוא ישלים אותה והוא יוציאנה לשלמותה [אולי כוונה שניה היא במאמרם (בבא בתרא כה, א) "רוח צפונית פתוחה"[22], והבן]. ולכן העיר הבורא אותנו במצות ציצית, ולהורות כי המציאות היא בגד, שמשני צדדיו יש עדיין חוטים שעדיין לא נארגו — ולכן צריך גדיל וענף[23] —

ואתה בן אדם,

אם תארוג את הבריאה תיעשה שותף להשי"ת במעשה בראשית, וכמאמרם (שבת י, א) כל הדן דין אמת (לאמתו, אפילו שעה אחת, נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית). וזהו שאמרו סנהדרין צט, ב כל העוסק בתורה לשמה (משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה. רב אמר) כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה, שנאמר (ישעיה נא, טז) "לנטוע שמים וליסד ארץ". [illegible]

(יב)

ובמדרש (פ' בשלח) ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים גו' וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו. עד כאן לא היו יראים את ה' מכאן ואילך היו יראים את ה'. ובודאי דהדברים אינם מובנים דאחרי שראו ריבוי הנסים והמכות של המצריים במצרים לא יהיה להם יראה מה' עד קריעת ים סוף. ובמה נחשבה להם היראה עתה על הקודם.

אמנם יש אופן אחר שנקבע בלב האדם האמונה הגמורה במה שמבואר לעיל אשר בכל רגע השי"ת מהוה לכל העולם יש מאין ממש ואם לא יהיה מהוה אותם רגע אחד יהיו אפס ותוהו הלא אז ג"כ תפול עליו היראה והפחד. והוא כדמיון אדם שנפל בים ובא אחד ומחזיקו בידו שלא יטבע ואם רק ירף ממנו מלהחזיקו הלא יטבע הלא אז יגיע לו האהבה להמחזיקו וגם היראה ממנו שניהם ביחד וכל מה שיתבונן בהטובה שזה עושה עמו כן תגדל עליו היראה והפחד ממנו. ויראה זו קשורה באהבה לא יפרדו. ועל בחינה זו אנו אומרים בשמ"ע ועל חיינו המסורים בידך וכמש"ל. [illegible]

(יג)

ויורהו ה' עץ, את מוצא כשבאו למרה ולא יכלו לשתות מים ממרה והיה משה סבור שהקב"ה אומר לו שישליך שם דבש או דבילה והמים מתמתקין. ראה מה כתיב שם ויצעק משה אל ה' ויורהו ה' עץ, א"ל הקב"ה, אין דרכי כמדת בשר ודם, עכשיו אתה צריך ללמוד, שנא' ויורהו ה' עץ, ויראהו לא נאמר כאן, אלא ויורהו, הורהו בדרכיו. ומה העץ כו' מכל מקום מר היה. רבן שמעון בן גמליאל אומר, בא וראה כמה מופלאין דרכיו של הקב"ה יותר מדרכי בשר ודם. בשר ודם במתוק מרפא את המר, אבל הקב"ה במר מרפא את המר. הא כיצד? נותן דבר המחבל בתוך דבר המחבל לעשות נס בתוך נס כו'.

מדרש תנחומא בשלח

(יד)

וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֶל־אֱלִישָׁע הִנֵּה־נָא מוֹשַׁב הָעִיר טוֹב כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי רֹאֶה וְהַמַּיִם רָעִים וְהָאָרֶץ מְשַׁכָּלֶת: וַיֹּאמֶר קְחוּ־לִי צְלֹחִית חֲדָשָׁה וְשִׂימוּ שָׁם מֶלַח וַיִּקְחוּ אֵלָיו: וַיֵּצֵא אֶל־מוֹצָא הַמַּיִם וַיַּשְׁלֶךְ־שָׁם מֶלַח וַיֹּאמֶר כֹּה־אָמַר יְהוָה רִפִּאתִי לַמַּיִם הָאֵלֶּה לֹא־יִהְיֶה מִשָּׁם עוֹד מָוֶת וּמְשַׁכָּלֶת: וַיֵּרָפוּ הַמַּיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּדְבַר אֱלִישָׁע אֲשֶׁר דִּבֵּר:

מלכים ב' ב'

(טו)

*בעי ר' ירמיה כשיר מהו כשורה מהו כחצובה מהו כסולם מהו

כשיר. מוטלין בעגול כאצעדה:

גמ' בבא מציעא (כה: [illegible] (שם))

(טז)

במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה יוצא הגמל *באפסר ונאקה בחטם *ולובדקים בפרומביא וסוס בשיר *וכל בעלי השיר יוצאין בשיר *ונמשכין בשיר *ומזין עליהן(ח) *וטובלין במקומן:

בשיר. כמו אצעדה סביב צוארו וטבעת קבוע בה ומכניסין בו רצועה או חבל ומושכין הבהמה: וכל בעלי השיר. כגון כלבים [של] ציידים וחיות קטנות שנותנין שיר לצוארם לנוי: יוצאין ונמשכין. מפרש בגמ': ומזין עליהם במקומן. כמו שהם בצואר הבהמה אם נטמאו: וטובלין במקומן. מכניסין בהמה למים להטביל את השיר:

שב' נ"א

(יז)

צור חצב היום לנו הנה: חייבנו כאין ונדנו בשער מעני. [illegible] מטאטנו: זכות למאור תורתך עינינו נ'. ענגנו בשעשעית ידושע בגננו. חבאנו:

סליחות